

Devlet Tiyatroları ve Operası

Modern tiyatronun Türk toplumunda yer edinmeye başladığı Tanzimat Dönemi, ilk defa Müslüman oyuncuların sahneye çıkması, yabancı dilde temsil edilen bazı piyeslerin Türkçeye çevrilerek sahnelenmesi, başta Türkçe yazılan ilk piyes olma özelliğini taşıyan Şinasi'nin "*Şair Evlenmesi*" olmak üzere Namık Kemal, Ali Haydar, Ali Bey, Ebüzziya Tevfik, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Manastırlı Rifat, Hasan Bedrettin gibi yazarların eserleriyle bir tiyatro edebiyatının doğması gibi birçok yeniliğin öncüsü oldu. Tiyatroya devlet desteği verilmesi ve ödenekli bir tiyatronun oluşturulması ilk defa bu dönemde düşünüldü. Bu çerçevede 28 Aralık 1869 tarihinde Sadrazam Âli Paşa'dan aldığı yetki ile Ali Suavi Efendi ve Türk, Rum, Bulgar ve Ermenilerden oluşan birkaç yüksek görevlinin yaptığı bir toplantı sonucunda, adı "*Tiyatro-yı Sultani*" olacak bir tiyatro kurulması kararlaştırılmışsa da ancak II. Meşrutiyet Dönemi'nde *Dârülbendâyi-i Osmanî*'nin açılmasıyla ödenekli tiyatro düşüncesi hayata geçirilebildi.

Cumhuriyet Dönemi'nde yönetimin tiyatro anlayışı, bu sanatın bir kamu hizmeti olduğu ve kamu tarafından korunması gerektiği şeklindeydi. Anlayışa uygun olarak devlet tarafından oyunculuk veren bir konservatuar açıldı ve Devlet Tiyatrosunun kuruluşuna giden yolda ilk önemli gelişme olarak 25 Haziran 1934 tarihinde çıkartılan 2541 numaralı Kanun'la Ankara'da Milli Musiki ve Temsil Akademisi kuruldu. 22 Kasım 1934 tarihinde de dönemin Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen'in daveti üzerine uzmanlar bir araya gelerek içeriğinde liseyi bitirenlerin sınavla tiyatro bölümüne alınması ve öğrenim süresi ile ilgili önerilerin yer aldığı, *Türkiye Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi'nin Ana Çizgileri* başlıklı bir rapor düzenlendi. Maarif Vekâletine bağlı olarak kurulan ve hedefleri arasında sahne temsilinin her şubesinde ehliyetli unsurlar yetiştirilmesi hükmü yer alan Akademi'nin bünyesindeki üç müesseseden birisi olan "Temsil Şubesi"; tiyatro, opera, bale ve kora bölümlerinden oluşturuldu. 1935 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen, devlet tiyatrosu, operet, opera ve temsil kollarının kurulması için Raşit Rıza'ya başvurdu. Milli Eğitim Bakanlığı Reşat Nuri Güntekin'den de bir rapor istedi ve yine talep üzerine Muhsin Ertuğrul, Batı Avrupa ülkelerinin tiyatro yönetmeliklerinde yaptığı incelemeler sonucunda bir taslak hazırlandı. 27 Mart 1935 tarihinde ise Alman Besteci Paul Hindemith'le imzalanan sözleşme ile Devlet Konservatuarının kurulması için çalışmalar başlatıldı. 22 Şubat 1936 tarihinde imzalanan bir başka sözleşme ile Carl Ebert, Türkiye'ye getirildi. 6 Mayıs 1936 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Ankara Devlet Konservatuarı, 1 Kasım 1936 tarihinde eğitime başladı, kanunu ise 20 Mayıs 1940 tarihinde çıkartıldı. İlk mezunlarını ise 1941 yılında verdi. Sonraki süreçte sanatçıların prova ve çalışmalarını yapabilmeleri için Evkaf Apartmanı'nın imkânlarından yararlandı.

Hükümet II. Dünya Savaşı yıllarında tiyatroya dair temel hedefini Ankara'da devlet tiyatro ve operasını kurmak olarak belirlemişse de 1945 yılının sonuna gelindiğinde hedeflenen adımlar atılamadı. Ancak Başbakan Recep Peker tarafından 14 Ağustos 1946 tarihinde okunan hükümet programında devlet opera ve tiyatrosu kanun tasarısının bir an önce hazırlanması ve binasının yapılması ile ilgili hükümlere yer verildi. 27 Aralık 1947 tarihinde de Evkaf Apartmanı'nda yapılan 605 kişilik tiyatro onarılarak *Küçük Tiyatro* adıyla hizmete açıldı.

Devlet Tiyatrosunun kuruluşu hakkında kanun tasarısı 11 Mayıs 1949 tarihinde Meclise getirilerek, buradan Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonlarına havale edildi. 10 Haziran 1949 günü Mecliste görüşüldükten sonra da 5441 numaralı Devlet Tiyatrosunun kuruluşu hakkında Kanun kabul edildi. 26 maddeden oluşan Kanun'la Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliğe haiz, dram ve opera bölümlerini ihtiva eden, özel idare mahiyetinde Türk Devlet Tiyatrosunun kuruluşu gerçekleşti. Devlet Tiyatrosunda oynanacak eserlerin edebi heyet tarafından belirlenmesi hükmünü getiren Kanun, teknik, sanat ve disiplin işlerine bakmak üzere genel müdürün başkanlığında bir yönetim kurulu oluşturulması,

Devlet Tiyatrosunun, mali hesaplarının Maliye ve Milli Eğitim Bakanlıklarınca yürütülmesi, hâsılat ve muamelelerinin her türlü vergi, harç ve resimden muaf tutulması, Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrasının, Devlet Konservatuarından ayrılarak aynı unvan ile Devlet Tiyatrosuna bağlanması ve diğer ücretli devlet memurlarının statüsündeki rejime tabi tutulan tiyatro çalışanlarına emeklilik hakkı verilmesi gibi hükümler içermekteydi.

Türk Devlet Tiyatrosunun kuruluşunda büyük katkısı olan Carl Ebert sözleşmesi sona erince 1947 yılının Nisan'ında ülkesine dönünce yerine getirilen Muhsin Ertuğrul, 16 Eylül 1949'da da Devlet Tiyatrosunun genel müdürü oldu. Devlet Tiyatrosunda sahnelenecek eserlerin seçimi için oluşturulan ilk Edebi Heyet, Refik Ahmet Sevengil, Bedrettin Tuncel ve İrfan Şahinbaş'tan oluşturuldu, 1949 yılında Sergievi değiştirilerek 762 kişilik *Büyük Tiyatro* hizmete açıldı, Devlet Tiyatrosunun kadroları hazır hale getirildi. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra da Türk Devlet Tiyatrosu, 1 Ekim 1949 tarihinde *Küçük* ve *Büyük* tiyatrolarda aynı anda perdelerini açarak faaliyete geçti.

14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelen ve sanata destek olmayı devletin asli vazifesi olarak ilk tüzüğünde belirten Demokrat Parti, iktidara geldikten sonra icraatları ve sözcülerinin söylemleriyle bu düşünceyi hayata geçiren uygulamalar yaptı. Milli Eğitim Bakanı İzmir Milletvekili Avni Başman, 10 Haziran 1949 tarihli Kanun'un incelenerek, eksikliklerin tespit edilmesi talimatını verdi, Devlet Tiyatrosunu geliştirmek için öncelikli olarak sanatçıların durumlarının iyileştirilerek tiyatronun yetişmiş eleman eksikliği giderilmeye çalışıldı.

11 Ağustos 1950 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Tefik İleri, Demokrat Parti'nin balosu için opera binasını kullanmak isteyince Devlet Tiyatrosunun Müdürü Muhsin Ertuğrul 1951 yılında Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü görevinden ayrıldı yerine 20 Mayıs 1951 tarihinde Cevat Memduh Altar getirildi. Altar döneminde ilk defa bir sezon programı önceden hazırlanarak provalara başlandı. Bütçenin uygun kullanılmasına yönelik önlemleri de içeren programla, yıl içinde yapılacak temsillere katılacak sanatçıların sayısı belirlendi. Bu düzenlemenin, Bakanlığın daveti üzerine yeniden Türkiye'ye gelen Carl Ebert'in hazırladığı rapora göre yapılması ve Devlet Tiyatrosu idaresi ile sanat işlerini birbirinden ayıracak bir düzenleme getirilmesi amaçlandı. Bu dönemde Atatürk sonrası sürecin de bir devamı olarak hümanizma etkisini gösteren "*Cyrano de Bergerac*", "*Rigoletto*", "*Fidelyo*", "*Tosca Operası*" gibi dünya çapında eserler sahneye konulurken, bunların yanında telif eserlere daha fazla yer verilmeye çalışıldı ve tiyatro sezonları genellikle bu türden eserlerle açıldı.

Devlet Tiyatrosu ve opera bölümü yaz aylarında Ankara dışındaki illere turneler düzenleyerek halkı opera ve tiyatroyla buluşturdu. Bu temsiller 1957 yılına kadar İstanbul, İzmir ve Bursa ile sınırlı kalırken, bu yıl 668 temsille ilk geniş kapsamlı turne programı gerçekleştirildi. Devlet Tiyatrolarının daimi kadrolarla merkez dışındaki illerde faaliyette bulunmasına olanak sağlanarak kapsamının genişletilmesi hedefi doğrultusunda 1955 yılından itibaren bölge tiyatrolarının kurulması için çalışmalar başlatıldı. Türkiye'de kurulan ilk bölge tiyatrosu, 15 Eylül 1956 tarihinde perdelerini açan Konya Devlet Tiyatrosu oldu. 1954'ün Eylül sonunda Eskişehir, 28 Eylül 1957 tarihinde de Bursa Ahmet Vefik Paşa tiyatroları açıldı.

1955 yılında konservatuar teşkilatı genişletilen ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin kadroları geliştirilen Devlet Tiyatrosunun, Genel Müdürlük bütçesi arttırıldı. Kurumsal değişim yönünde de önemli bir adım atıldı. Hazırlanan Bölge Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesinin Genel Müdürlüklerinin ayrılması ile ilgili kanun tasarısı ile Devlet Opera ve Balesi, Devlet Tiyatrosu bünyesinden ayrılarak 1959 yılında ayrı birer Genel Müdürlük şeklinde teşkilatlandırıldı.

Bu dönemde ayrıca Devlet Tiyatrosunun bir repertuar sahnesi haline getirilmesi hedeflendi, ona katkı sağlayacak

kurumların oluşturulmasına önem verildi. 12 Mart 1952 tarihinde merkezi Ankara'da olmak üzere Devlet Tiyatrosu Yapı Kooperatifi ve Bakanlar Kurulunun 23 Ağustos 1955 tarihli kararı ile Ankara'da Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü kuruldu. Ankara ve İstanbul üniversitelerinin Edebiyat Fakültelerinde 1958 yılında tiyatrodaki sahnelenen piyeslerin yazarlarının yetiştirilmesi amacıyla enstitüler açıldı. 13 Eylül 1954 tarihinde alınan bir kararla, 1948 yılında kurulan Türk Çocuk Tiyatrosu 1954'ün Eylül'ünden itibaren Devlet Tiyatrosunun bünyesine alındı.

Artan tiyatro faaliyetlerine paralel olarak yeni mekânlara ihtiyaç duyuldu, bunun için Ankara'daki Türk Ocağı binası onarımdan geçirilerek salonlarından birisi Devlet Tiyatrosuna kiralandı. Devlet Tiyatrosuna devredilmesi planlanan İstanbul Opera ve Tiyatro binasının tamamlanması için ödenek ayrıldı, 4 Şubat 1956 tarihinde eski Halkevi binası *Üçüncü Tiyatro* adıyla, onu takiben de 5 Ekim 1956'da Evkaf Apartmanı'nın altındaki dükkânlardan meydana getirilen 65 kişilik *Oda Tiyatrosu* hizmete açıldı.

Tiyatronun bütçesi arttırıldı, yurtdışından uzmanlar Türkiye'ye davet edildi. Bir taraftan Ankara Devlet Tiyatrosu ve Konservatuarında çalıştırılmak üzere içlerinde Carl Ebert ve Almanya-Münih Devlet Tiyatrosu Baş Rejisörü Arnulf Schröder'in de bulunduğu altı yabancı uzmanın 1951 yılının Kasım'ında Türkiye'ye getirilmesine karar verilirken diğer taraftan Genel Müdür Cevat Memduh Altar, Devlet Tiyatrosunun ihtiyacı olan uzmanların angajmanı için Milli Eğitim Bakanlığının desteği ile İtalya, Almanya, İngiltere ve Fransa'ya gönderildi.

30 Eylül 1954 tarihinde Muhsin Ertuğrul tekrar göreve getirilince Cevat Memduh Altar, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne tayin edildi. 13 Temmuz 1957 tarihinde Muhsin Ertuğrul yaş haddini doldurduğu gerekçesi ile görevinden ayrıldı, yerine atama yapılmadığından geçici olarak görevine devam etti. 1958 yılının Ağustos ayında ise Mersin'de açacağı tiyatronun hazırlıklarını tamamlayıp Ankara'ya döndükten sonra Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı tarafından görevinden uzaklaştırıldı. Yerine, bir süre Cevat Memduh Altar vekâlet etmişse de asaleten Cüneyt Gökçer atandı.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Devlet Tiyatrosu yönetiminde bir değişiklik olmazken, dikkat çeken kurumsal düzenlemeler yapıldı. Kuruluş Kanunu'ndaki bale, opera ve temsil şeklindeki yapılanma sürdürüldü. Fakat 1962 yılında Bale Bölümü'nde meydana gelen anlaşmazlıklar nedeniyle 8-10 solistin istifa etmesi sonucu bale sahnesinin perdeleri kapandı. 1959'da ayrılıp, 1961'de yeniden birleştirilen Devlet Tiyatrosu ile Opera ve Balesi, 13 Haziran 1966 tarihinde ayrı birer müdürlük olarak teşkilatlandırıldı.

Devlet Tiyatrosunun faaliyet alanını genişleten uygulamalar yapıldı. Ankara Yenışehir'de bulunan *Beşinci Tiyatro* onarımdan geçirildi ve 4 Ekim 1960 tarihinde *Yeni Sahne*'nin açılışı ile Devlet Tiyatrosu beşinci sahnesine kavuşturuldu. 1961 yılında, tüm halkın tiyatrodan yararlanması hedefi doğrultusunda *semt tiyatroları* kurulması planlandı ve ilk olarak da Ankara'da *Altındağ Semt Tiyatrosu* açıldı. Başka semtlerde de tiyatrolar kurulması planlandı, halkı tiyatroya çekebilmek için bilet fiyatlarında indirimle gidildi ve ilk olarak Haldun Dormen Tiyatrosuyla isim yapmış özel tiyatrolara Devlet Tiyatrolarının sahneleri açıldı. Devlet Tiyatrosunun Türk Ocağı salonlarında bulunan *Üçüncü Tiyatro*'nun kapanma ihtimalinin ortaya çıktığı 1969-70 sezonunda Ankara Bahçelievler'de 608 kişilik bir tiyatronun açılmasına karar verildi.

Demokrat Parti Dönemi'nde açılan Bölge Tiyatroları ile ilgili çalışmalar ise 27 Mayıs sonrası sekteye uğradı ve Adana, Konya, Kayseri ve Eskişehir'de açılan bölge tiyatroları bir süre sonra imkânsızlık, ilgisizlik ve sanatçı yokluğu gibi nedenlerle kapandı. 1963 yılının Haziran ayında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve içeriğinde öncelikle Erzurum ve Diyarbakır'da iki bölge tiyatrosunun ardından da diğer bölgelere tiyatrolar kurulmasını hedefleyen bölge

tiyatroları kuruluş kanunu tasarısı, Maarif Encümeninde görüşülmeye başlandı. Bu tasarı çıkartılamamışsa da Devlet Tiyatrolarının faaliyetlerinin merkez dışına kaydırılması görüşüne, hükümetlerin programlarında ve kalkınma planlarında yer verildi. 25 Aralık 1963 tarihinde İsmet İnönü tarafından kurulan 28. T.C. hükümetinin 13 Ekim 1964 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilen I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğüne, tiyatrodan belirli merkezlerin dışında kalan geniş halk topluluklarının yararlandırılması görevi verildi. Yaz aylarında sık sık turneler düzenlenmesi ve mevcut bölge tiyatrolarının çevre illerde temsiller vermesi öngörüldü. Adalet Partisi iktidarı tarafından da desteklenen benzer görüşlere, 1967 yılında yayınlanan II. Beş Yıllık Plan'da da yer verildi.

1967 yılında Türkiye'deki sekiz Devlet Tiyatrosundan altısı Ankara'da, biri İzmir'de birisi de Bursa'da faal haldeydi. 1946 yılında temeli atılmasına rağmen 1968-69 sezonunda hizmete giren İstanbul Kültür Sarayı'nın katılımı ile Devlet Tiyatrosuna bağlı sahnelerin sayısı dokuza yükseldi. 1970'de yanan Kültür Sarayı, 1977-1978 mevsiminin sonunda Atatürk Kültür Merkezi adı ile açılarak İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü kuruldu. 14 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilen Kanun'la Devlet Tiyatrosunun Kuruluşu hakkındaki 5441 sayılı Kanun'un bazı maddelerinde değişikliğe gidilerek Kanun'a yeni maddeler eklendi. Devlet Tiyatrosu bünyesinde yeni kurullar oluşturuldu, sanatçıların durumunda düzenlemeler yapıldı. Devlet Tiyatrosunun bünyesinden ayrılarak Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliğe haiz Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruldu. Yine bu düzenlemeye göre İstanbul ve Ankara dışında kurulacak tiyatroların Genel Müdürlüğe bağlı olmaları hükmü getirildi. 1970 yılındaki düzenlemelerle var olan merkeziyetçi yönetim daha da güçlendirildi. Devlet Tiyatrosu, 1971 yılında yeni kurulan Kültür Bakanlığına bağlandıktan sonra Kültür Bakanı Talat Halman'ın öncülüğünde bir Danışma Kurulu oluşturuldu. Kurul, ilk olarak Muhsin Ertuğrul'un başkanlığında İstanbul'da, 23 Ağustos 1971 tarihinde de Cüneyt Gökçer başkanlığında Ankara'da toplantılar yaptı. Çalışmalar sonucunda Adana, Erzurum, Kayseri ve Trabzon sahneleri açıldı. 1977-78 inşaatı tamamlanan Ankara Belediyesine ait opera binası devlet tarafından 1977 yılında satın alınarak, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün hizmetine sunuldu. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü makamında Ahmet Taner Kışlalı'nın Kültür Bakanlığına getirilmesiyle değişikliğe gidilerek 9 Mayıs 1978 tarihinde Cüneyt Gökçer'in yerine Ergin Orbey atanmışsa da bu değişiklik kısa sürdü. Cüneyt Gökçer, 28 Aralık 1979 tarihinde yeniden Devlet Tiyatrosunun genel müdürü oldu.

1960-80 döneminde Devlet Tiyatroları ve Operası, festivallere katıldı, yurtiçi ve dışı turneler düzenledi, bu turnelerde telif, çeviri eserler sahnelendi. Normal turnelerin yanında Kars'tan Edirne'ye uzanan 1969 yılının 7 Haziran'ında başlayan 35 gün süren *Büyük Yurt İçi*, 1970 yazında Batı, Güney, Güneydoğu, İç Anadolu ile Marmara Bölgesi'ni kapsayan 33 gün süren ve 1972-73 sezonunda 30 günlük bir gezi şeklinde yapılan Hakkâri'den Sarıkamış'a uzanan geniş kapsamlı turneler ve 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü'nde maddi durumu iyi olmayan halkın ücretsiz olarak davet edilmesi gibi uygulamalar yapıldı.

Uluslararası alanda da kendini göstermeye başlayan Devlet Tiyatrosu, ilk olarak 1960 yılının Eylül ayında Cüneyt Gökçer'in idaresinde Paris'te Uluslararası Tiyatro Festivaline katıldı. Yunan Dışişleri Bakanlığının daveti üzerine Atina'da da temsiller verdi. *Kral Oidipus*, *On İkinci Gece* ve *Hürrem Sultan* ile *Midas'ın Kulakları* piyesleri bu turnelerde Türkçe temsil edildi. Yurtdışı turneleri ilerleyen yıllarda da devam etti.

Yerli eserlere tiyatro sahnesinde yer verilerek yazarlar teşvik edildi. 1973-74 tiyatro mevsiminde dikkat çeken bir gelişme olarak Atatürk'ün yakından ilgilendiği Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın* ve Yaşar Nabi Nayır'ın *Mete* oyunları, 40 yıl aradan sonra yeniden sahneye konularak milli ve tarihi tiyatro eserlerine yer verildi. 12 Eylül 1975 tarihinde Televizyon

ve Devlet Tiyatroları arasında imzalanan bir protokolle, daha geniş halk kitlelerine ulaşmak amacıyla Devlet Tiyatrosunda 1975-76 sezonunda sahnelenecek tüm oyunların her hafta perşembe günleri televizyondan yayını başlatıldı. Bir diğer önemli gelişme olarak Türk tiyatrosunun sorunlarına yapıcı çözümler bulunması amacıyla Birinci Türk Tiyatro Kongresi, 17 Mayıs 1975 tarihinde Eskişehir’de toplandı.

1980 darbesinden sonra Devlet Tiyatrosu Genel müdürünün nitelikleri yeniden belirlenerek, genel müdürün münhasıran sanatçılar arasından değil, onların yanında Türk tiyatrosunda, sanatında, edebî hayatında ve üniversitelerde bu sahalarda eserler vermiş, söz sahibi olmuş otoriteler arasından seçilmesinin doğuracağı yararlar göz önünde bulunduruldu. 5441 Sayılı Kuruluş Kanunu’na bir madde eklenerek Milli Eğitim, Kültür Bakanlığı ifadeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak değiştirildi. 1982 Anayasası’nın 64.maddesinde devlete, sanatı ve sanatçıyı korumak ve sanatın desteklenmesi için gerekli tedbirleri almak bir görev olarak atfedildiğinden sanatçıların durumlarında iyileştirmelere gidildi.

Bu dönemde Büyük Anadolu Turneleri kapsamında köy turneleri düzenlenmesi, Devlet Tiyatrosunun uluslararası festivallere katılarak Türkiye’yi temsil etmesi ve bölge tiyatrolarına yeni sahnelerin kazandırılması gibi faaliyetler öne çıktı. Turnelerin kapsamının genişletilmesi ile birlikte, repertuara alınacak eserlerin, her kesimden halkın beğenip ilgi göstereceği türden olmasına özen gösterildi. Mümkün olduğunca yerli oyunlara ve yabancı eser seçiminde klasiklere, klasikler içerisinde de trajedi ve komedilere dengeli olarak yer verilmesine önem verildi. Yerli yazarları teşvik için 1981 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı iki ödüllü yarışma düzenledi. Kazanan *Taş Bademleri*, *Kenan Bey’in Fötr Şapkası* ve *Dün Neredeydiniz?* oyunları Devlet Tiyatrosunun repertuarına alınarak sahneye konuldu.

1983-91 yılları arasında Devlet Tiyatrolarının Genel Müdürlüğü görevi Turgut Özakman, Raik Alınçık ve Bozkurt Kuruç tarafından yürütüldü. Özakman döneminde yerli ve Türk tarihi ile ilgili eserlere ağırlık verilen repertuarda, en azından bir gençlik oyunu bulundurulmasına ve çocuk oyunlarının sayısının artırılmasına özen gösterildi.

1985 yılının Ekim ayında Meclise sevk edilen yasa tasarısıyla Devlet Tiyatrosunda kişisel yönetimin yerine birlikte yönetim anlayışının getirilmesi öngörüldü, hizmet eğitimi öne çıkartılarak çocuk ve gençlik tiyatroları kurmak görevi Devlet Tiyatrolarına verildi. Tasarı ile sanatçıların yaş haddinden emekli edilmeleri uygulaması kaldırıldı, Devlet Tiyatrolarına ilk defa idari sözleşme ile alınacak olan aktör ve aktrislerin en az dört yıllık oyunculuk eğitimi veren yüksekokul mezunları arasından seçilmeleri hükmü getirildi. Yüksekokul mezunu olmayanlardan, Devlet Tiyatrosuna atanabilmek için özel ve kamu kuruluşlarında en az 15 yıllık hizmet sürelerini doldurmuş olmak, sahne hayatında tanınmış ve başarılı olmak gibi şartlar arandı. Devlet Tiyatrolarının güçlenmesine yardımcı olması amacıyla 1987 yılında “Devlet Tiyatroları Vakfı” kuruldu.

1990 sonrası kültür bakanları ile yaşanan çatışmalar Devlet Tiyatrosu yönetiminde istikrarsızlığa neden olup genel müdürlerin sık sık değiştirilmesi sonucunu ortaya çıkartsa da tiyatroya dair birçok olumlu gelişme yaşandı. 1990 yılında Uluslararası I. Tiyatro Kurultayı ve 1991 yılında Mersin’de Uluslararası Tiyatro Semineri düzenlendi, tiyatronun da dahil olduğu sanat dallarında karşılıklı değişimde bulunulması öngörülerek Portekiz, Sudan Demokratik Cumhuriyeti, Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerle kültür anlaşmaları yapıldı.

Devlet Tiyatrosu, toplumsal olaylara duyarlılık gösterdi, deprem bölgelerine moral amaçlı turneler düzenlenerek maddi yardımlar toplandı. *Hiçbir Yeri Unutmadık* sloganıyla 16 Mayıs 2008 tarihinden itibaren bir buçuk aylık süreyle turneler yapıldı. Bölge tiyatrolarının kapsamını genişletmek için İstanbul’un Anadolu ve Avrupa yakasında yeni tiyatro salonları

inşa edildi.

Engellilerin rahatlıkla tiyatro izlemesi için platformlar ve asansörler yapıldı ve 2009 yılında Devlet Tiyatroları ile Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı arasında engellilerin yer aldığı tiyatro eserleri sahneye getiren bir protokol imzalandı.

Sabancı Uluslararası Adana Tiyatro Festivali, Uluslararası Karadeniz Tiyatro Festivali gibi festivaller düzenlendi, *Her Okul Bir Tiyatro* sloganıyla Akdamar Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Şenliği yapıldı ve Adana Devlet Tiyatrosu, Adana valiliği ile işbirliği yaparak *Bütün Çocuklar Tiyatroya* adıyla bir kampanya başlatıldı. Yine çocuklara tiyatroyu sevdirmek için yabancı tiyatroların da konuk olduğu *Küçük Hanımlar Küçük Beyler Festivali* düzenlendi. *Tiyatro Treni-DT Vagon Sahnesi* ve Devlet Tiyatrolarının öncülüğünde altı ülkenin düzenlediği Tiyatro Şark Ekspresi (Theatre Orient Ekspres) gibi projeler hayata geçirildi.

2022 yılı itibarıyla Devlet Opera ve Balesi 6 bölgede daimi kadrolarla faaliyetlerini sürdürürken 24 bölge tiyatrosu olan Devlet Tiyatrosu, halkı sanatla buluşturdu, uluslararası alanda kendisine yer edindi. Düzenlediği festivallerle adını duyurarak kuruluşunda belirlenen hedeflerin üzerine çıkmayı başardı. Kültür ve sanatın büyük halk kitlelerine ulaşmasında, bu sayede de ülkenin her köşesindeki çocuk ve gençlerin ilgisinin, daha fazla sanata yönlendirilmesinde öncülük yaptı.

Zehra ASLAN

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 010.09/21. 657.1.84

BCA, 030.18.01.02/ 172.45.10

BCA, 030.18.01.02/177.19.15

BCA, 030.18.01.02/188.46.14.2

BCA, 030.18.01.02/278.16.5

BCA, 030.11.1.00/397.3.6.2

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Arşivi (DTGMA)

DTGMA, 9 Temmuz 1961 tarihli yazı

DTGM, 18 Mart 1980 tarihli yazı

Resmi Yayınlar

MGK, B 147, O1, 24.05.1983

Resmi Gazete, S 2743, 4 Temmuz 1934

Resmi Gazete, S 4517, 24 Mayıs 1940

Resmi Gazete, S 6386, 15 Ağustos 1946

Resmi Gazete, S 7234, 16 Haziran 1949

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, İnikat 50, C 1, 13.05.1940

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VIII, İnikat 84, C 19, Toplantı 8, 11.05.1949

TBMM, B 89, O 1, 12.07.1984

Sürelî Yayınlar

Adalet, 30 Ağustos 1971

Bâbiâli'de Sabah, 29 Mart 1970

Barış, 20 Kasım 1982

Cumhuriyet, 24 Haziran 1963; 22 Aralık 1979; 14 Aralık 1981; 19 Kasım 1986; 15 Şubat 1994

Dünya, 4 Ekim 1969

Evrensel, 11 Temmuz 1995

Hür Vatan, 7 Şubat 1962

Hürriyet, 4 Haziran 1981; 22 Ağustos 2002; 17 Mayıs 2009

İstanbul, 15 Ocak 1980

Meydan, 4 Nisan 1967

Milliyet Sanat, 17 Eylül 1979

Milliyet, 27 Ağustos 1975; 17 Eylül 1979

Pazar Sabah, 19 Kasım 1989

Son Havadis, 8 Haziran 1982

Tercüman, 4 Şubat 1972; 27 Şubat 1978

Ulus, 5 Aralık 1970; 30 Haziran 1987

Vatan, 16 Kasım 1965

Telif-Tetkik

And, Metin, **Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2011.

Aslan, Zehra, "**İlk adımlar... Sultan Abdülmecit'ten Atatürk'e Türkiye'de modern tiyatronun gelişim serüveni**", **Independent Türkçe**, <https://www.indyrturk.com/node/347556/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/muhsin-ertu%C4%9Frulun-uzakla%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1yla-ba%C5%9Fflayan-tart%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1n-ve>, 20 Nisan 2021, E.T. 10.04.2022.

Aslan, Zehra, "Türk Devlet Tiyatrosu'nu Daimi Kadrolarla Yaygınlaştırma Projesi: Bölge Tiyatroları",

Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler, Babacan H., Özer S., Editor, Gece Kitaplığı, Ankara2016, s. 649-662.

Aslan, Zehra, “Yeni bir siyasi iradeyle gelen değişimin yansımaları ile 1950’li yıllarda “Türk Devlet Tiyatrosu”, **Independent Türkçe**, <https://www.indyturk.com/node/345671/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/yeni-bir-siyasi-iradeyle-gelen-de%C4%9Fi%C5%9Fimin-yans%C4%B1malar%C4%B1-ile-1950li>, 16 Nisan 2021, E.T. 11.04.2022.

Aslan, Zehra, **Türkiye’de Devlet Tiyatrosu’nu Yaşatmak**, Sahhaflar Kitap sarayı, İstanbul 2013.

Gürzap, Can, **Perde Arkasından Devlet Tiyatrosu Gerçeği**, Remzi Kitabevi, 2012.

Refik Ahmet, **Türk Tiyatrosu Tarihi (Yakın Çağlarda Tiyatro)**, II. Cilt, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1934.

Refik Ahmet, **Türk Tiyatrosu Tarihi, I.** Cilt, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1934.

Sevengil, Refik Ahmet, “Yıldız Sarayı Tiyatrosu”, **Devlet Tiyatrosu Aylık Sanat Dergisi**, S 13, Aralık 1953.

Şener, Sevda, **Cumhuriyet’in 75.Yılında Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998.

İnternet

<https://www.operabale.gov.tr/en-us/Pages/HomePage.aspx>, E.T. 11.04.2022.

<http://www.devtiyatro.gov.tr/>, E.T. 11.04.2022.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/devlet-tiyatrolari-ve-operasi/?pdf=5055> adresinden erişilmiştir